

УДК 378.14

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Акімова О.М.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія»*

У статті проаналізовані основні аспекти інклюзивної освіти під час підготовки майбутніх учителів початкових класів. Визначені завдання інклюзивної освіти для вчителя початкової школи та основні засади курсу «Інклюзивна освіта вчителя початкової школи» під час професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів початкової школи.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивне середовище, інклюзія, вчитель початкової школи, діти з особливими потребами.

**ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К РАБОТЕ
В ИНКЛЮЗИВНОЙ СРЕДЕ**

Акімова Е.М.

В статье проанализированы основные аспекты инклюзивного образования при подготовке будущих учителей начальных классов. Определены задачи инклюзивного образования для учителя начальной школы и основные принципы курса «Инклюзивное образование учителя начальной школы» во время профессионально-педагогической подготовки будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: инклюзивное образование, инклюзивная среда, инклюзия, учитель начальной школы, дети с особыми потребностями.

PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS PRIMARY SCHOOL TO WORK IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

H. Akimova

The article analyzes the main aspects of inclusive education in preparing future teachers of initial classes. Defined objectives of inclusive education for primary school teachers and the basic principles of the course «Inclusive education of primary school teachers during the professional-pedagogical training of future primary school teachers. Creating a course «Inclusive education teachers elementary school provides professional training of future primary school teachers to work in inclusive environments the development of the following knowledge, skills and abilities: learn how to observe children with special needs and to assess the level of mastering of educational material in the classroom; finish the lesson, when children are tired or inattentive; learn how to adapt curricula, methods, materials and the environment to the specific needs of students; to create conditions for dialogue, to promote friendship, partnership relations between children with special needs and other participants in the educational space; help children develop the experience of relations in society, the skills of adaptation to the social environment, independence, civil position; development of various forms and types of work with parents of pupils with special educational needs.

Key words: inclusive education, inclusive environment, inclusion, teacher of elementary school, children with special needs.

На сучасному етапі розвитку освітнього простору особливого значення набуває проблема підготовки вчителів початкової школи у закладах педагогічної освіти, оскільки їх особистість є визначальною для навчання та виховання юних громадян. Особливої уваги потребує проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи в аспекті реформування освіти дітей з особливими потребами, тобто втілення теоретично-методичних засад інклюзивної освіти в життя суспільства.

Виходячи з вище зазначеного, постає проблема визначення завдань інклюзивної освіти майбутнього вчителя початкової школи.

Мета – уточнити суть, визначити основні завдання інклюзивної освіти майбутнього вчителя початкової школи, охарактеризувати основні засади курсу «Інклюзивна освіта вчителя початкової школи» під час професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів початкової школи.

Перед автором постали такі задачі:

1. Уточнити суть понять «інклюзивна освіта» та «інклюзивне середовище» для майбутніх вчителів початкової школи.

2. Визначити основні завдання інклюзивної освіти майбутнього вчителя початкової школи.

3. Визначити основні засади курсу «Інклюзивна освіта вчителя початкової школи» під час професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів початкової школи.

На сучасному етапі розвитку суспільства, що характеризується інтеграцією України в європейські політичні, економічні й культурні структури, особливої уваги набуває проблема підготовки фахівців, здатних виконувати свої професійні обов'язки на продуктивному й творчому рівнях. Важливою умовою розв'язання цього завдання є озброєння знаннями та навиками майбутніх вчителів на такому рівні, який виступить передумовою успішної освітньої політики для всіх членів суспільства, незалежно від стану здоров'я та психічного розвитку. Все частіше в освітньому середовищі ми зустрічаємось з поняттями «інклюзія», «інклюзивне середовище», «інклюзивна освіта», «діти з особливими потребами», тощо. Найчастіше ці терміни використовуються для всіх напрямів корекційної та соціальної роботи, але сучасний стан освіти вимагає активного опанування та впровадження засад інклюзивної освіти і в підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Поняття «інклюзія» уперше зустрічається в Загальній декларації прав людини, які були закріплені в 1948 та знайшли відображення у документах всіх сфер життя суспільства. Інклюзивна освіта є не лише логічною складовою освіти, а і визначає рівень гуманістичних відносин в країні.

Серед країн із найбільш досконалим і розвиненим законодавством у галузі інклюзивної освіти найчастіше називають Канаду, Кіпр, Данію, ПАР, Швецію, Велику Британію, США.

У Бельгії інклюзивна освіта впроваджується понад 40 років, рівномірно приділяючи увагу як освітньому, так і соціалізуючому компоненту освіти.

Звернемо увагу не те, що в різних країнах робиться різний акцент на складники інклюзивної освіти, так в Італії більше звертають увагу на аспекти соціалізації, а не навчання, передбачаючи як результат інклюзивної освіти набуття статусу повноцінних членів суспільства людьми з обмеженими можливостями.

Україна приєдналась до освітнього простору інклюзивної освіти в 2012 році, прийнявши постанову «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 та від 14 червня 2000 р. № 963», розроблену на виконання Плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах [2].

Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці приділяли увагу інклюзивній освіті: В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столяренко, А. Шевчук, О. Савченко, які розкривають проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання та виховання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації в суспільстві.

Ми погоджуємось з вченою А. Колупаєвою, яка зазначає про відмінність понять «інклюзія» та «інтеграція» за своїм концептуальним підходом. Зокрема в документі «Міжнародні консультації з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами» вказується на те, що інтеграція визначається як зусилля, спрямовані на введення дітей у регулярний освітній простір [3].

В сучасному освітньому просторі України широко вживані терміни «інклюзивна освіта» та «інклюзивне середовище». Зазначимо, що інклюзивна освіта має на меті надання системи освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та право навчатися за місцем проживання, яка передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу на рівних засадах з іншими дітьми,

незалежно від психічного та фізичного стану здоров'я. Інклюзивне середовище передбачає створення умов для пристосування суспільства до сприйняття людей з особливими потребами. Ці тотожні поняття мають на меті різний результат, що має відобразитись під час визначення завдань підготовки сучасного вчителя початкової школи. Постає питання розуміння суті поняття «особливі потреби», яке зустрічається при визначення засад інклюзивної освіти.

На думку відомих європейських учених (G. Lefrancois, W. Lepowcky, K. Raiswaik та ін.), дитяча популяція, незважаючи на своє розмаїття, здебільшого має нормальні або так звані середні показники розвитку, зокрема, й навчальні здібності. Однак певна кількість дітей має відмінні від середніх показники, а, відповідно, з педагогічної, соціальної, медичної точки зору ці діти характеризуються як такі, що мають особливі потреби. Звернемось до визначення, яке дає знаний французький учений G. Lefrancois: «Особливі потреби – це термін, який використовується стосовно осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг, яким надається можливість розвинути свій потенціал» [2]. До їх числа входять діти, котрі мають як виняткові здібності чи талант, так і діти з фізичними, психічними, соціальними відмінностями, що обумовлює необхідності «інклюзії».

Отже, «інклюзія» освіти – це політика та процес, який дає змогу всім дітям брати участь у всіх державних програмах, тому особливим аспектом виступає проблема підготовки до здійснення професійної діяльності на засадах інклюзивної освіти не лише під час підготовки соціальних педагогів та психологів, а і вчителів початкової школи, які є невід'ємною ланкою системи освіти України.

З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти не лише інклюзивні освітні заклади повинні адаптувати навчальні програми та плани, методи та форми навчання, а і загально-навчальні заклади освіти мають забезпечити використання існуючих ресурсів, на основі партнерства з громадою, до індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами.

Сучасна підготовка вчителя початкових класів спрямована на опанування змісту та органічним поєднанням в психолого-педагогічну систему здобутих знань, умінь і навичок студентів з усіх циклів під час

аудиторної та позааудиторної навчальної та різних видів самостійної роботи, а саме:

- гуманітарних та соціально-економічних дисциплін;
- природничо-наукових (фундаментальних) дисциплін;
- цикл загально-професійних дисциплін;
- цикл професійно-орієнтованих дисциплін;
- дисципліни вільного вибору студентів.

Зазначимо, що зміни сучасної освітньої політики в галузі освіти дітей з особливими потребами не в повній мірі відображені в підготовці майбутніх учителів початкової школи, проте саме вчителів початкової школи, поруч з асистентом вчителя, соціальним педагогом та психологом, мають забезпечити впровадження засад інклюзивної освіти на високому рівні.

На нашу думку, загальна підготовка майбутніх учителів початкової школи, які мають в подальшому працювати з дітьми з особливими потребами в початковій школі, має передбачати розв'язання таких завдань:

- опанування загальних підходів до неповносправності;
- формування умінь та навиків роботи з дітьми з особливими потребами;
- вироблення техніки та навиків асистування, переміщення, розвитку побутових вмінь у дітей;
- опанування практичних та організаційних аспектів роботи соціального педагога в класі залучення;
- опанування форм та видів роботи з батьками учнів з особливими потребами.

Основними напрямками інклюзивної-педагогічної освіти під час підготовки майбутніх вчителів початкової школи є:

- розуміння суті анамнезу, уява про основні види порушень психофізичного розвитку дитини;
- вивчення стан уваги, темпу роботи кожної дитини, режиму втомленості.
- урахувати стан слуху, зору, особливості моторики та загального фізичного розвитку учня;

- ознайомленим з приладами, які використовують учні з порушенням зору і слуху, перевіряти придатність слухових апаратів, стежити за чистотою окулярів.

- навиків визначення рівня підготовленості, створення середовища для дітей з різними потребами.

- формування умінь цілеспрямованого залучення до роботи з дітьми членів родини, встановлення з ними партнерських стосунків. Вивчати головні принципи і стратегії колективної командної роботи.

Ми погоджуємось з думкою науковця М. Васильєвої, яка зазначає, що оскільки зміст професійної підготовки педагога визначається потребами соціального розвитку суспільства, зі зростанням вимог до представника педагогічної професії, характеру його діяльності в системі професійної підготовки відбувається постійний процес творчого пошуку шляхів і технологій перебудови її на основі сучасних педагогічних можливостей [1].

Отже, логічним виступає створення курсу «Інклюзивна освіта вчителя початкової школи», який передбачає під час професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі опанування наступних знань, формування умінь та навиків:

- навчити спостерігати за дітьми з особливими потребами та оцінювати рівень опанування начального матеріалу під час занять;

- закінчувати заняття, коли діти втомилися чи неухважні.

- навчити адаптувати навчальні плани, методики, матеріали та середовище до специфічних потреб учнів;

- створювати умови для спілкування, сприяти налагодженню дружніх, партнерських стосунків між дітьми з особливими потребами і іншими учасниками освітнього простору;

- формувати в дітей досвід стосунків у соціумі, навичок адаптації до соціального середовища, самостійності, громадянської позиції;

- опанування різних форм і видів роботи з батьками учнів з особливими освітніми потребами.

Отже, як зазначала М. Монтессорі: «Єдиним свідченням правильності навчання є щастя дитини», підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищу та впровадження

засад інклюзивної освіти в сучасному освітньому просторі виступає саме такою основою успішного навчання дітей України з різними потребами та особливостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва М.П. / М.П. Васильєва Теорія педагогічної деонтології. –Х.: Нове слово, 2003. – 216 с.
2. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти / А.А. Колупаєва Навчально-методичний посібник. – К: А.С. К., 2012. – 308 с.
3. Колупаєва А.А. До проблеми понятійно-термінологічних визначень у сучасній спеціальній педагогіці / А.А. Колупаєва Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб. Випуск 8. – К., 2006. – С. 105-109.
4. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О. Хомич. – К. : Магістр–S, 1998. – 200 с.
5. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення Алла Колупаєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovyanochka.at.ua>.
6. Правительственный портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.